

KADININ SOYADI

İffet Didem SUNA*

ORCID: 0000-0003-3202-9257

ÖZET

Toplumdaki değişim ve bunlara bağlı olarak ayrımcılık yasağı, eşitlik ve aile hayatının korunması ilkeleri doğrultusunda yapılan Türk Medeni Kanunu'ndaki düzenlemeler, kanunun genel gerekçesinde¹ belirtildiği üzere kadın-erkek eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Yapılan düzenlemeler, birçok konuda bu ilkeleri hayata geçirmiştir. Konunun yerel mahkemeler yanında Yargıtay, Anayasa Mahkemesi ve hatta uluslararası hukuk boyutuna taşınması neticesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) kararlarına konu olması, bu eşitliğin tamamen sağlanamadığını göstermektedir. Türkiye'nin de taraf olduğu Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (CEDAW) ve hukukumuzda yapılan düzenlemeler karşılaştırıldığında bu eşitlik tam olarak sağlanamamıştır.

Kanuni düzenlemelerle tam olarak sağlanamayan soyadı noktasındaki kadın-erkek eşitliği, yargı mercilerince benimsenmiş içtihatlar ile sağlanmakta olup; bu çözüm yolu, yazılı hukuk ve fiili durumlar arasında çelişkilere sebep olmaktadır. Ulusal ve uluslararası yüksek mahkemelerce kadının soyadı konusunda verilen kararlar ve özellikle bu kararlara katılmayan üyelerin karşı oy yazıları ve yerel mahkemelerin bu konudaki ret kararlarının gerekçeleri incelendiğinde; çelişkilere eleştirildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Soyadı, ayrımcılık yasağı, kadın-erkek eşitliği, insan hakları, CEDAW, insan evli kadının münhasıran soyadını kullanması davası.

- Avukat, Konya Barosu.

¹ “Değişikliklerin önemli ve oldukça büyük bir kısmı aile hukuku alanında ve özellikle kadın-erkek eşitliğini zedelediği iddia edilen hükümlerde yapılmış, böylece bütün modern hukuk sistemlerinde benimsenmiş olan ve yürürlükteki Kanunda da büyük ölçüde yer verilmiş bulunan “eşitlik ilkesi”, yeni düzenlemeyle daha da pekiştirilmiş, bu ilkeye ters düşen düzenlemelerin hepsi değiştirilmiştir.” Bkz, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/co73/tbm m21073011.pdf>.

1. GİRİŞ

Çağımızın modern toplumlarında sosyal ve hukuki ilişkiler bağlamında eşitlik ilkesi temel alınmış; özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesi, kanun düzeyini aşarak, anayasa ve uluslararası sözleşme hükümlerinde yer almakla bağlayıcı nitelik kazanmıştır. Kadının soyadı ve soyadını çocuklarına aktarması konularında gelişen ve değişen düzenlemelerle; cinsiyetler arası hiyerarşi kaynaklı hukuki uygulamalardan, evli kadınlara münhasıran kendi soyadlarını kullanabilme ve boşanmaları veya velayet hakkını elde etmeleri halinde çocuklarına kendi soyadlarını verebilme konularında talep imkanı tanınan uygulamalara geçilmiştir².

Günümüzde soyadının önemi, özellikle boşanmış ve kariyer sahibi kadınların kimlikleri ve tanınırlığı ile ilgili problemlerin çözümü sürecinde anlaşılmaktadır. Şöyle ki, uzunca bir zaman eşinin veya eşinin soyadı ile birlikte babasının soyadını kullanarak tanınmış bir kadın; boşanma neticesinde toplumsal kimliğe ilişkin önemli kayıplar ile karşılaşabilmektedir. Bununla birlikte, kadının tekrar evlenmesi halinde yeni bir soyadı alması, yine kimliği ve tanınırlığı hususlarında karışıklığa neden olabilmektedir³.

Çalışmamızda, açıkladığımız problemler ve çözümü ile ilgili olarak sırasıyla; “soyadı kavramı”, “soyadına ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler”, “soyadı konusuna yargı mercilerinin bakış açısı” konuları ve son olarak “evli kadının münhasıran soyadını kullanmasına izin verilmesi davası” incelenecektir.

² **Çelebi**, Özgün, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadının Soyadı ve Soyadının Çocuğa Aktarımı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 18, S: 2, 2019, s. 539-540.

³ **Sağır**, Meral, Kadının Soyadı, Bursa Barosu Dergisi, C: 29, S: 76, 2005, s.6

2. TÜRK MEDENİ KANUNU (TMK) İLE ULUSLARARASI HUKUKTA YER ALAN KADININ SOYADINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

2.1. KAVRAM OLARAK “SOYADI”

Kişinin soy veya aile ile bağlantısını gösteren, aynı aileden olan kişilerin diğer ailelere bağlı olan kişilerden ayırt edilmesini sağlayan⁴ ad, soyadıdır⁵. Kişilerin kendi varlıkları üzerindeki haklar olarak ifade edilen⁶ ve sahibinin doğal ve sosyal durumunu korumaya yarayan⁷ haklar, kişilik hakları olarak ifade edilir. Ad üzerindeki hak, kişilik hakkı olarak kabul edilir⁸. Bu haklar, TMK m. 26 ile özel olarak korunmaktadır.

Soyadının kazanılmasında genel kural, kanunen kazanma; bu kuralın istisnası ise soyadının irade ile kazanılmasıdır⁹. Kural olarak soyadının değışmezliği ilkesi kabul görmekte fakat bazı durumlarda haklı sebeplerin varlığı halinde soyadı değıştirilebilmektedir. Haklı sebeplerin nelerden ibaret olduğunu belirleme noktasında hakimin takdir yetkisi bulunmaktadır¹⁰.

⁴ **Remzi**, Mehmet/ **Aydın**, Sezer/ **Ispartalı**, Murat, Medeni Hukuk, Yenilenmiş 2. Bası, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul, 2012, s. 156.

⁵ **Akipek**, Jale G./ **Akıntürk**, Turgut/ **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanunu ve Yeni Yasal Düzenlemelere Uyarlanmış, Birinci Cilt, Yenilenmiş 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2011, s. 424.

⁶ **Bilge**, Necip, Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, 30. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2012, s. 221.

⁷ **Bilge**, Necip, s. 228.

⁸ **Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman**, Kişiler Hukuku, s. 432.

⁹ **Akipek/ Akıntürk/ Ateş Karaman**, Kişiler Hukuku, s. 424.

¹⁰ **Remzi/ Aydın/ Ispartalı**, s. 157.

2.2. TÜRK MEDENİ KANUNU'NDAKİ DÜZENLEMELER

Osmanlı döneminde kişiler soyada sahip bulunmamakta ve babalarının adları ile anılmaktaydı¹¹. Bu durum 1934 yılına kadar devam etmiş ve 21.6.1934 tarihinde Soyadı Kanunu'nun¹² kabul edilmesiyle değişmiştir. Soyadı Kanunu m. 1, "Her Türk öz adından başka soy adını da taşımağa mecburdur." şeklinde düzenlenmiş; böylece soyadının kullanılmasını bir zorunluluk¹³ ve kişiler açısından yükümlülük haline gelmiştir.

Soyadı Kanunu geçerliliğini korumakla beraber, soyadı ve soyadının kullanımı konusunda TMK'da da düzenlemeler yapıldığı ve bunların sadece "kadının soyadı" konusunda olduğu görülmektedir. Bu konudaki ilk düzenleme 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi m. 153/1'de "Karı, kocasının aile ismini taşır." şeklindedir¹⁴. Maddenin sert ifadesi ve kadınların günlük hayatta karşılaştıkları durumlar nedeniyle gösterilen tepkiler¹⁵ sonucu, m. 153/1 14.5.1997 tarihinde 4248 sayılı Kanun'la, "Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir." şeklinde değiştirilmiştir. Böylece evli kadınlar bekarlık soyadlarını, kocalarının soyadları önünde kullanabilme hakkını elde etmiştir¹⁶.

¹¹ **Kılıçoğlu Yılmaz**, Kumru, Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu, Ankara Barosu Dergisi, S. 4 (2014), s. 581.

¹² 21.6.1934 tarihli ve 2525 sayılı Soyadı Kanunu, Yayımlandığı yer: RG, 2.7.1934, S. 2741.

¹³ **Remzi/ Aydın/ Ispartalı**, s. 156.

¹⁴ Hükmün emredici niteliği nedeniyle, eşlerin aralarında anlaşmaları mümkün değildi. Bkz. **Çataloğlu**, Burcu Bahar/ **Peschke**, Seldağ Güneş, 30.09.2015 Tarihli HGK Kararı ve Sonrası Evli Kadının Soyadına İlişkin Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 69, S: 2, 2020, s. 403.

¹⁵ **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 586.

¹⁶ **Oruç**, Murat, Evli Kadının Münhasıran Bekarlık Soyadını Kullanabilmesi, TAAD, Yıl:7, S. 27(2016), s. 453.

1.1.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı TMK'nın¹⁷ "kadının soyadı" başlığını taşıyan 187. maddesi, 743 sayılı Kanun'un 153. maddesinde 14.5.1997 yılında yapılan 4248 sayılı Kanun ile değişik hükmün aynen aktarılması suretiyle kanun metninde yerini almıştır. Anılan hüküm emredici niteliktedir¹⁸.

4721 sayılı TMK'nın genel gerekçesinden de anlaşıldığı üzere kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik hükümler¹⁹ bu amacı karşılmasına rağmen, kadının soyadı hakkındaki hükmün, kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirme noktasında yetersiz olduğu söylenebilir²⁰.

Kadının medeni durumuna göre soyadının değişiklik göstermesi, buna karşı erkeğin soyadını hayatı boyunca muhafaza etmesi; öğretide kadının soyadında değişiklik yapılmasını öngören bir başka madde olan ve kanun koyucunun kişisel durumların korunması kuralına istisna olarak getirdiği²¹ TMK m. 173²² de göz önüne alınarak eleştirilmiştir²³. Bu maddede kadının soyadının sadece evlenme ile değil, boşanma halinde de kural olarak değişeceği ve evlenmeden önceki soyadını alacağı; sonrasında ise kadının "menfaatinin bulunması ve bu menfaatin kocaya bir zarar

¹⁷ Yayınlandığı yer: RG, 8.12.2001, S. 24607.

¹⁸ **Akıntürk**, Turgut/ **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış, İkinci Cilt, Yenilenmiş 15. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 117.

¹⁹ TMK m. 186/2, TMK m. 188/1, TMK m. 186/1-3.

²⁰ **Oruç**, Murat, s.453.

²¹ **Akıntürk/ Ateş Karaman**, Aile Hukuku, s. 290.

²² Madde şu şekildedir: "Boşanma hâlinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur; ancak, evlenmeden önceki soyadını yeniden alır. Eğer kadın evlenmeden önce dul idiyse hâkimden bekârlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir. Kadının, boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, istemi üzerine hâkim, kocasının soyadını taşımasına izin verir. Koca, koşulların değişmesi hâlinde bu iznin kaldırılmasını isteyebilir."

²³ **Oruç**, s. 454.

vermeyeceğini" ispatlaması halinde, kendisine eski kocasının soyadını kullanma imkanı verileceği hüküm altına alınmıştır²⁴. Kadına bu hak tanılsa dahi koca, "koşulların değişmesi halinde" her zaman bu hakkın geri alınmasını talep edebilir²⁵. TMK m. 173'te yer alan bu uygulama; kadının soyadına dair elde ettiği imtiyazı kaybetme tehdidi altında bulunması ve soyadının tam olarak korunmaması nedenleriyle eleştirilmiştir. Diğer bir anlatımla, kadının evlenmeyle değişen soyadında boşanmayla da değişikliğe gidilmesi; ikinci bir kişilik hakkı ihlali olarak değerlendirilmiştir²⁶. TMK m. 173, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 141. maddesi değiştirilmeden 4721 sayılı Kanun'a aynen aktarılmış²⁷ ve kadının bekarlık soyadının kullanılabilmesine ilişkin olarak birinci fıkrasına, "Eğer kadın evlenmeden önce dul idiyse hâkimden bekarlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir." ibaresi eklenmiştir²⁸. Bu yenilik, kadının bekarlık soyadını kullanabilme hakkının genişletilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Yargıtay; kadının boşandığı eşinin soyadını kullanmasına izin verilmesi davasında, izin talebinin evliliğin boşanmayla sona ermesinden doğan bir talep olduğunu ve TMK m. 178 gereğince boşanma davasının kesinleşmesinden itibaren en geç bir yıl içinde ileri sürülmesi gerektiğini belirterek bu sürenin zamanaşımı süresi

²⁴ **Ergene**, Deniz, İnsan Hakları Hukukundaki Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kadının ve Çocuğun Soyadı Meselesi ve Medeni Kanun'da Değişiklik Önerisi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Yıl: 31, S. 2 (2011), s. 137.

²⁵ Hukukumuzda eski eşin bu talebi konusunda herhangi bir zamanaşımı süresi öngörülmemiştir. Bkz. **Çataloğlu/ Peschke**, s. 408.

²⁶ **Ergene**, s. 138.

²⁷ 14.11.1990 tarihli ve 3678 sayılı 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine, 818 Sayılı Borçlar Kanununun 83 üncü Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine, 3095 Sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanuna Bir Madde Eklenmesine, 2644 Sayılı Tapu Kanununun Bir Maddesinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun, Yayımlandığı Yer: RG, 23.11.1990, S. 20704.

²⁸ **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 588.

olarak anlaşılması gerektiği ve davalı eski kocanın süresi içinde zamanaşımı savunmasında bulunmaması halinde, bu süreyle bağlı olmadan da talebin ileri sürülebileceğine hükmetmiştir. Buna ilişkin karar şu şekildedir: “*Davacı kocasının soyadını kullanmasına karar verilmesini istemiştir. Taraflar 31.3.1997’de boşanmış, dava ise 7.11.2003’te açılmıştır. Medeni Kanununun 178. maddesi, evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakkının boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmesi ile zamanaşımına uğrayacağını hükme bağlamıştır. Zamanaşımı definin davaya cevap süresi içerisinde ileri sürülmesi halinde incelenmesi imkân dâhilindedir (HUMK.m.189,195). Davalı cevap dilekçesinde zamanaşımı defini ileri sürmemiştir. Gerçekleşen bu durum karşısında işin esasının incelenmesi gerekirken hak düşürücü süre olarak algılanıp, yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.*”²⁹. Yargıtay bu davada görevli mahkemenin aile mahkemesi olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber, talebin boşanma davasında ileri sürülmeyip boşanma kararından sonra ayrı bir dava ile talep edilmesi mümkündür³⁰.

Kadının medeni durumuna göre soyadının değişmesinin birtakım pratik sorunlara yol açtığı öğretilerde çokça eleştirilmektedir. Bu eleştirilerde; kadının evlendiğinde ya da boşandığında nüfus cüzdanının, pasaportunun, sürücü belgesinin, kredi kartlarının, banka hesaplarının, birçok resmi veya özel belgesinin yeniden düzenlenmesi gerektiği konularına işaret edilmiştir. Bu sürecin kadınlara zaman kaybettirmesi ve kadınları maddi yönden olumsuz etkilediği; bunun yanında, zaman ve para harcanarak düzeltilemeyecek hususların (boşanma neticesinde soyadı değişen kadının tez, monografi ya da makalesine yapılan her atıfta boşandığı kocasının soyadıyla anılmak zorunda kalması) da bulunduğu belirtilmiştir³¹.

²⁹ **Ayan**, Serkan, Anayasa Mahkemesi Kararları ve Çocuklar ile Kadının Soyadına İlişkin Değişiklik Tasarısı Taslağı Işığında Soyadının İlk Kez Edinilmesi, Kendiliğinden Değişmesi ve Değiştirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 4 (2012), s. 49-50.

³⁰ **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 591.

³¹ **Oruç**, s.454.

2.3. ULUSLARARASI HUKUKTAKİ DÜZENLEMELER

Eşitlik ve ayrımcılık yasağına aykırı uygulamaların önüne geçmek ve kadınların toplumdaki konumlarını iyileştirmek amaçlarıyla, uluslararası alanda düzenlemeler yapılması gündeme gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insan hakları hukukunda yaşanan gelişmeler, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın her açıdan ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaları hızlandırmıştır³².

2.3.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDEKİ DÜZENLEMELER

2.3.1.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)

Eşitlik ve ayrımcılık yasağına ilişkin kuralları içeren İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi³³, insan hakları hukukunun temel kaynaklarından biridir. Beyanname'nin başlangıç kısmında ilan edilme sebebi; *"Birleşmiş Milletler halkları, temel insan haklarına, insanlık onuruna ve değerine, erkek ve kadınların eşit haklara sahip olduklarına olan inançlarını Birleşmiş Milletler Şartında teyit ederek, daha geniş özgürlükler düzeni içinde toplumsal ilerlemeye ve yüksek standartlara ulaşmaya karar verdiklerinden(...)"* şeklinde ifade edilmiştir. Beyanname'nin 2'nci maddesi; *"Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetilmeksizin, bu bildiride ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir"* şeklindedir³⁴.

³² **Parlak Börü**, Şafak, Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu, TBB Dergisi, Yıl: 30, Özel Sayı (2017), s. 44-45.

³³ İHEB, 1948 yılında Birleşmiş Milletler ve 1949 yılında da Türkiye tarafından kabul edilmiştir.

³⁴ **Yüksel**, Sera Reyhani, Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2 (2014), s. 178.

2.3.1.2. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi³⁵ (MSHS)

Birleşmiş Milletler Genel Meclisi tarafından 19.12.1966'da kabul edilen MSHS, İHEB'de düzenlenmiş olan medeni ve siyasal alandaki hak ve özgürlüklere ilişkin daha ayrıntılı bilgiler içermektedir. Bu bilgiler sözleşme halinde bir ayara getirilmiş; İHEB'deki hak ve özgürlükler bağlayıcı niteliğe kavuşmuştur³⁶.

Sözleşme, eşitlik ve ayrımcılık yasağı ilkeleri hakkında hükümler içermektedir. Sözleşmenin ikinci maddesindeki, "Sözleşmeye Taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi her hangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder" ibaresi; bahsedilen ilkeleri her birey için hayata geçirmeyi ve bireylerin bu ilkeler doğrultusunda güvence altına alınan haklarına saygı gösterilmesi sorumluluğunu taraf devletlere yüklemiştir. Aynı maddenin, "Sözleşmede tanınan hakları kendi mevzuatında veya uygulamasında henüz tanımamış olup da bu Sözleşmeye Taraf Devletler, kendi anayasal usullerine ve bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakları uygulamaya geçirmek için gerekli olan tedbirleri veya diğer önlemleri almayı taahhüt ederler" şeklindeki ikinci fıkrası ile sözleşmeye taraf olan, fakat hukuk düzenleri henüz sözleşmede kararlaştırılmış olan ölçütlere uymayan taraf devletlere, kendi anayasalarında gerekli düzenlemeleri yapmaları ve sözleşmeye uygun olarak gereken tedbirleri alma yükümlülüğü getirilmiştir³⁷. Taraf devletler, sözleşmede yer alan

³⁵ Türkiye'nin 15.8.2000 tarihinde imzalayarak, 4.6.2003 tarihinde 4868 sayılı kanun ile onayladığı bu sözleşme, İHEB'de düzenlenmemiş birtakım hakları da içermesi nedeniyle daha geniş kapsamlıdır.

³⁶ **Çalık**, Tacettin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1 (2016), s. 84.

³⁷ **Çalık**, s. 84-85.

bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlama taahhüdünde bulunmaktadırlar³⁸.

MSHS'nin "Ailenin korunması" başlığı altında düzenlenen 23/4. maddesi, "Bu sözleşmeye Taraf Devletler, eşlerin evlilik konusunda, evliliğin devam ettiği sürece ve boşanmada eşit hak ve yükümlülükler sahip olmaları için gerekli önlemleri alır. Boşanma halinde çocukların korunması için gerekli hükümler konur."³⁹ şeklide; kadın-erkek eşitliğini, boşanma açısından ve çocuklar bakımından savunmaktadır.

2.3.1.3. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Günümüzde kadınların insan hakları temel bildirgesi olarak görülen⁴⁰ CEDAW⁴¹, 1979 yılında Birleşmiş Milletler'de kabul edilerek 1981 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, kadınlara karşı cinsiyet konusunda yapılan her çeşit ayrımcılığın yasaklanmasını amaçlamakta olup taraf devletlere yasalarda ve toplumsal hayatta bu ayrımcılığın kaldırılması⁴² konusunda yükümlülükler getirmektedir⁴³. Bu sözleşmenin gerekçesinde⁴⁴ kadın-erkek eşitliği, toplumları ileri taşıyan bir ilke olarak belirtilmiştir.

³⁸ Yargıtay HGK, 30.9.2015, E. 2014/889, K. 2015/2011, Karar için bkz. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2014-889-k-2015-2011-t-30-9-2015>, (ET: 7.12.2017).

³⁹ Atasoy, Hakan, Evli Kadının Soyadı Sorunu "Anayasal" Mı? "Bireysel" Mi?, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 5 (2015), s. 139-140.

⁴⁰ Parlak Börü, s. 48.

⁴¹ CEDAW, 11.6.1985 tarihinde, 3222 sayılı 'Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun' ile 01.07.1985 tarihinde, 85/9722 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmış ve Resmi Gazete (RG)'de (14.11.1985, S. 18898) yayımlanarak ülkemizde 19.01.1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁴² Parlak Börü, s. 50.

⁴³ Parlak Börü, s. 44.

⁴⁴ Sözleşmenin gerekçesi; "Bu sözleşmeye taraf olan devletler, (...) kadınların ailenin refahına ve toplumun kalkınmasına yaptıkları büyük

Sözleşme'nin 1. maddesi ile ayrımcılık; "kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama" şeklinde tanımlamıştır.⁴⁵ Bununla birlikte, 16. maddesinde, "Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanır: (...) g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dâhil, karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma; (...)" şeklinde düzenleme yapılarak, kadın-erkek eşitliğinin soyadı seçme hakkını da kapsadığı belirtilmiştir⁴⁶.

CEDAW, en kapsamlı ve en geniş katılımlı uluslararası sözleşmedir⁴⁷. Bu sözleşmeye, 12 Ocak 2018 tarihi itibariyle 189 ülke

katkının henüz tam olarak algılanmadığını, analığın sosyal önemi ve ana babanın aile içinde ve çocukların büyütülmesindeki rollerini göz önünde bulundurarak ve kadınların nesillerin üremesindeki önemli rolünün aile içinde ayırma neden olmaması gerektiğini, nitekim çocukların yetiştirilmelerinin kadın ve erkek ile toplumun tamamının sorumluluk paylaşmalarını gerektirdiğini vâkıf olarak,

Erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için kadınlar ile erkeklerin toplumdaki geleneksel rollerinde bir değişiklik ihtiyacı bulunduğunu vâkıf olarak,

Kadınlara Karşı Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Beyannamesinde yer alan ilkeleri uygulamaya ve bu maksatla bu nevi ayrımcılığın her şekli ve tezahürünün ortadan kaldırılması için gerekli tedbirleri almaya kararlı olarak aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır." şeklinde.

⁴⁵ **Nişancı**, Dilaver, Kadına Karşı Ayrımcılık Fiillerinde Bireysel Başvuru Yolunda İki Farklı Sistem: CEDAW ve AİHS, Fasikül Hukuk Dergisi, S. 64 (2015), s. 13, <https://www.jurix.com.tr/article/3631>, (ET: 10.1.2018).

⁴⁶ **Atasoy**, s. 141.

⁴⁷ **Moroğlu**, Nazan, Medeni Kanun'a Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri, s. 14, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CWDgvb1ZZ7AJ:www.tukd.org.tr/dosya/kadinin_soyadi.doc+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, (ET: 28.12.2017).

tarafıdır⁴⁸ ve sözleşme, en fazla çekince konulmuş uluslararası belgelerin başında gelmektedir⁴⁹. Türkiye bu sözleşmenin onay aşamasında, TMK'nın aile ilişkilerini düzenleyen birtakım hükümlerinin sözleşmenin 15/2-4 ve 16/1-c, d, f, g maddeleri⁵⁰ ile uyum sağlayamayacağı düşüncesiyle bu maddelere çekince koymuş, ancak 20.9.1999 tarihinde bu çekinceler kaldırılmıştır⁵¹. CEDAW hükümleri hukukumuzda özellikle "aile hukuku" ve "evlilik hukuku" alanlarında kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik önemli değişikliklere öncülük etmiştir⁵².

Bahsedilen düzenlemeler yanında, Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu; kadın haklarının korunması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadınların güçlendirilmesi amaçlarıyla oluşturulan ilk uluslararası organdır⁵³. Bu komisyon, kadın haklarının siyasi, medeni, ekonomik, sosyal ve eğitim alanlarında geliştirilmesi yönünde tavsiyelerde bulunarak rapor hazırlamak ve kadınların konumlarını etkileyen insan hakları ihlalleri konusunda bireylerden ve örgütlerden gelen şikayetleri kabul ederek incelemek yetkisine sahiptir. Ayrıca komisyonun, eşitlik ve ayrımcılık yasağı ilkelerine hizmet eden çalışmaları da bulunmaktadır⁵⁴.

48

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en (ET: 12.1.2018).

49 **Parlak Börü**, s. 53.

50 **Parlak Börü**, s. 53.

51 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (HGK), 30.9.2015. Ayrıca bkz. **Çataloğlu/Peschke**, s. 407.

52 **Yüksel**, s. 178.

53 **Atak**, Songül, Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nun Çalışmalarına Genel Bir Bakış, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 149-150 (2017), s. 52, <https://jurix.com.tr/article/7517>, (ET: 12.1.2018).

54 **Atak**, s. 54.

2.3.2. AVRUPA KONSEYİ BÜNYESİNDEKİ DÜZENLEMELER

2.3.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁵⁵ (AİHS)

AİHS, Kamusal Uluslararası Hukuk anlamında “çok taraflı bir uluslararası antlaşma” niteliğindedir⁵⁶. Sözleşme’nin “Özel hayatın ve aile hayatının korunması” başlığını taşıyan 8. maddesi; “Herkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.” şeklinde düzenlenmiştir. “Ayrımcılık yasağı” başlıklı 14. maddesi ise, “Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.” şeklindedir⁵⁷.

Sözleşme’ye ek Ek 7 ve Ek 12 No’lu Protokoller, kadın-erkek eşitliği ve ayrımcılık yasağı ilkeleri bakımından önemlidir, Ek 7 No’lu Protokol’ün “Eşler arasında eşitlik “ başlıklı 5. maddesi, “Eşler evlilikte, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda, kendi aralarında ve çocukları ile ilişkilerinde bir Medenî haklar ve

⁵⁵ Sözleşme, Avrupa Konseyi’nin oluşturulmasından yaklaşık bir yıl sonra, 4.11.1950 tarihinde Roma’da imzalanmıştır ve sözleşmenin, Konsey’in yapısı içinde oluşturulmuş ilk geniş kapsamlı “Avrupa Sözleşmesi” olduğu söylenebilir. Bkz. **Aybay**, , Rona, İnsan Hakları Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, 2015, s. 95. Türkiye, sözleşmeyi 4.11.1950 tarihinde imzalamış, 10.3.1954 tarih ve 6366 sayılı Onay Kanunu ile 19.3.1954 tarih ve 8662 sayılı RG’de yayımlanmıştır. Onay belgeleri, 18.5.1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmiş ve sözleşme, Türkiye bakımından bu tarihte yürürlüğe girmiştir Bkz. <http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/49-avrupa-insan-haklar-sozlesmesi/>.

⁵⁶ **Aybay**, s. 121.

⁵⁷ **Atasoy**, s. 140.

sorumluluklardan eşit şekilde yararlanırlar. Bu madde devletlerin çocuklar yararına gereken tedbirleri almalarını engellemez.”⁵⁸ şeklindedir. Ek 12 No’lu Protokol’ün “Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması” başlıklı 1. maddesi ise, “Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır. Hiç kimse, (...)hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.” şeklinde düzenlenerek 12 No’lu Protokol ile Sözleşme’nin 14. maddesindeki ayrımcılık yasağının kapsamını genişletilmiştir⁵⁹.

2.3.2.2. Tavsiye Kararları

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin, medeni hukukta eşlerin eşitliğine dair 27.10.1978 tarihli (78)37 sayılı ve cinsiyet ayrımcılığına karşı yasal korumaya dair 5.5.1985 tarihli 2 sayılı Tavsiye kararları da soyadı konusuna dikkat çekmiştir. Bu kararlarda cinsiyet ayrımcılığının bazı ülkelerin mevzuatlarında ve uygulamalarında yer almaya devam ettiğinden bahisle bu ülkeler, soyadı seçimlerindeki ve ayrıca soyadının çocuklara geçmesi konularındaki ayrımcılığa neden olan mevzuat hükümleri ve uygulamaları değiştirmeye ve ortadan kaldırmaya davet edilmiş, yine bu ülkelere tavsiyelerde bulunulmuş, ayrımcılığa karşı etkili hukuksal yollar ve yaptırımlar uygulanması istenmiştir⁶⁰.

Bakanlar Komitesi’nin medeni hukukta eşlerin eşitliğine dair 37 sayılı Tavsiye kararının 11/6. bendinde, soyadı konusunda bir eşin diğerinin soyadını kullanmaya zorlanamayacağına değinilmekte⁶¹, bu

⁵⁸ Atasoy, s. 140.

⁵⁹ Özbudak, Coşkun, Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı, Terazi Hukuk Dergisi, S. 100 (2014), s. 177, <https://www.jurix.com.tr/article/2684>, (ET: 10.1.2018).

⁶⁰ Yargıtay HGK, 30.9.2015.

⁶¹ Moroğlu, Nazan, Medeni Kanun’a Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri, s. 14.

konuda düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği belirtilmekte ve bu düzenlemeler yapılırken bazı sistemlere uyulması gerektiğinden bahsedilmektedir. Bu sistemler şu şekildedir:

➤ **Eşlerin Bir Soyadı Konusunda Uzlaşması Sistemi:**

Buna göre, eşler ortak bir soyadını birlikte belirlerler. Bu eşlerden birinin soyadı olabileceği⁶² gibi, her iki eşin soyadlarının birleştirilmesiyle oluşan bir soyadı⁶³ ya da her iki eşin soyadından başka bir soyadı da olabilir

➤ **Eşlerin Evlenmeden Önceki Soyadının Korunması**

Sistemi: Ortak bir aile soyadı yerine herkes kendi bekarlık soyadını kullanmaya devam edebilir.

➤ **Tireli (Hyphenated) Soyadı Sistemi:**

Her iki eşin soyadları tire ile birleştirilmek suretiyle aile soyadı olarak belirlenebilir⁶⁴.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, kadın-erkek arasındaki soyadı seçimindeki ve soyadının çocuklara geçmesi konusundaki ayrımcılığa ilişkin 28.4.1995 tarihli ve 1271(1995) sayılı Tavsiye kararında, Bakanlar Komitesi'ni, bahsedilen konularda ayrımcılık yapan üye ülkelerin belirlenmesi ve bu ülkelerden "evlilikte ortak bir soyadının seçiminde eşler arasında tam bir eşitlik sağlanması" için gerekli tedbirleri almalarını istemesi konularında yetkilendirmiştir⁶⁵.

⁶² **Doğan**, Büşra, Çocuğun Soyadı Meselesine Dair Verilen Güncel Yargı Kararları Üzerine Bir İnceleme, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1, 2020, s. 1081.

⁶³ **Atasoy**, s. 142.

⁶⁴ **Mortaş**, Süleyman, Evlenen Kadın İle Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde "Kocanın Soyadı" Parametresi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2 (2016), s. 349.

⁶⁵ Yargıtay HGK, 30.9.2015.

3. YARGI MERCİLERİNİN KADININ SOYADI HAKKINDAKİ DÜZENLEMELERE BAKIŞ AÇILARI

3.1. GENEL OLARAK

Kadının soyadı konusunda, öğretilerde birçok çalışma yapılmış ve konu, TMK m. 187 de göz önünde bulundurularak sıkça eleştirilmiştir. Bununla birlikte, AİHM'e açılan davalar, Türk yargı mercilerinin düzenlemeye bakış açılarını değiştirmiş ve AİHM içtihatları doğrultusunda; Anayasa Mahkemesi (AYM), Yargıtay içtihatları ve ilk derece yargı yerlerinin vermiş olduğu kararlar⁶⁶ ile kadının soyadı konusunda, yazılı hukuk ile fiili durum arasında farklılaşmalara gidilmiştir.

3.2. AİHM'İN İHLAL KARARLARI

AİHM, kadının soyadı konusunda verdiği ihlal kararlarında AİHS'nin 8. ve 14. maddeleri üzerinde durmuştur. AİHS m. 8'de düzenlenen "özel yaşam" kavramının yorumu geniş tutularak, maddede ad ve soyadı konularında açıklık bulunmadığını belirtmiştir. Ancak, soyadının kişinin kimliği ve aile bağlarının belirlenmesi bakımından bir araç olması sebebiyle, diğer kişilerle olan iletişimi de içeren özel yaşama ve aile yaşamına saygı hakkıyla ilişkilendirilebileceği kabul edilmiştir. Devletlerin adların düzenlenmesi konusuyla ilgilenmesinin kamu hukuku konusu olması, "soyadı" kavramının özel hayat ve aile hayatı kavramlarından ayrı tutulmasını gerektirmemektedir⁶⁷.

⁶⁶ Ebru Voyvoda Ankara 3. Aile Mahkemesi'ne başvuru yapmıştır ve AİHM'e gitmeden davasını kazanmıştır. Bkz. **Uluğ**, Özden Melis, "Soyadım kimliğimdir, evlenince kaybolmamalıdır.":Hegemonik erkeklik ile Medeni Kanunu'nun 187. maddesi arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış, Fe Dergi 7, no 2 (2015), 48-58, http://cins.ankara.edu.tr/14_4.pdf, (ET: 10.1.2018).

⁶⁷ **Atasoy**, s. 154.

AIHM'e kadının soyadı konusunda yapılan ilk başvuru, İsviçre aleyhine Burghartz'ın açmış olduğu davadır⁶⁸. Bu dava sonucunda verilen 22.5.1994 tarihli ve 49/1992/394/472 sayılı karar, Mahkeme'nin soyadı konusunda kadın-erkek eşitliğine bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir⁶⁹. Karara ilişkin olayda, 1984 yılında Almanya'da evlenen Alman vatandaşı Bayan Burghartz ile Bay Schnyder, Alman Medenî Kanunu'nun 1355. maddesine göre, aile adı olarak Burghartz'ı seçmişlerdir ve koca, aile soyadının önünde evlenmeden önceki soyadını kullanmak istemektedir. Soyadının "Schnyder Burghartz" olması talebi ile İsviçre mercilerine ve bu mercilerin kararlarına karşı İsviçre Mahkemelerine başvuran koca, aldığı olumsuz yanıtlar neticesinde AIHM'ye başvurmuştur⁷⁰. İsviçre Hukuku'nda nişanlılar, evlenmeden önce başvuruda bulunarak haklı bir sebep ileri sürdükleri takdirde, kadının soyadını aile adı olarak alabilmektedirler. Bu şekilde bir talepte bulunulmamış ise, kadının kocasının soyadını alacağı ve bu soyadının önünde evlenmeden önceki soyadını kullanabilmektedir. Ancak İsviçre kanunlarında, kadının soyadının aile adı olarak seçildiği durumlarda, kocanın evlenmeden önceki soyadını aile adının önünde kullanabileceği konusunda hüküm bulunmamaktadır. Burghartz, başvurusunda İsviçre Medeni Kanunu'nun soyadı konusundaki hükümlerinin ayrımcılık yasağına ve özel hayatın korunmasına ilişkin AIHS hükümlerine aykırı olduğunu belirtmiştir⁷¹. İsviçre

⁶⁸ **Ergene**, s. 150.

⁶⁹ **Nomer**, Haluk N., Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde ve Türkiye'de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı, MHB, Yıl: 22, S. 2 (2002), s. 442.

⁷⁰ **Ergene**, s. 150-151.

⁷¹ İsviçre Medeni Kanunu (ZGB)'de 2013 yılında yürürlüğe giren Ad ve Vatandaşlık Kanunu değişiklikleri öncesinde kadının kızlık soyadını evlilik sonrasında da kullanmayı sürdürmesi Artikel 30/II'de düzenlenmekteydi. Buna göre nişanlı kadın, meşru menfaatinin bulunması ve talebi durumunda evlilikten sonra kızlık soyadını kullanmayı sürdürebiliyordu. Talep yerleşim yeri Kanton idaresine yapıyordu. Buna karşın, 30 Eylül. 2011 tarihli (Ad ve Vatandaşlık) kanunu ile, 01/01/2013'ten itibaren yürürlüğe girecek şekilde bu ikinci fıkra hükmü ilga edilmiştir. Bunun yerine soyadını düzenleyen temel

Medeni Kanunu'ndaki düzenlemelerin aile birliğinin korunması ve kişilerin geleneklerinden ayrılmaması için kadın-erkek eşitliğine tam olarak izin vermediği şeklinde savunma yapan İsviçre'nin savunması kabul görmemiştir. Bunun üzerine AİHM, "İsviçre Medenî Kanunu'nda aile adı olarak kocanın adı alındığında, kadın evlenmeden önceki soyadını bu ortak adın önünde kullanabilmektedir, kocanın da eşinden almış olduğu ortak adın önünde evlenmeden önceki soyadını kullanması, evlilik birliğinin temsilinde diğer yönetime nazaran en ufak bir azalmaya sebebiyet vermeyecektir" şeklinde hüküm tesis etmiş⁷², cinsler arasındaki ayrımcılığın AİHS'ye aykırı bulunmaması için çok önemli bir sebebin bulunması gerektiğini, olayda bu ayrımcılığı haklı gösterecek objektif ve makul bir sebebin bulunmadığını ve kadına tanınan bu imkanın kocaya tanınmamasını AİHS'nin 8. ve 14. maddelerine aykırı bulmuştur⁷³.

AİHM'nin kararında belirttiği ve cinsiyete dayalı farklı uygulamaların kabul edilebilir olmasındaki ölçüt olan "objektif ve makul bir sebep" kavramı önemlidir. Objektif farklılık, "farklı muameleye tabi tutulan kimselerin fiili durumlarının esaslı olarak farklı olması"; makul olmak ise "farklı muameleyle hedeflenen amaç ve aracın orantılı olması" şeklindedir⁷⁴.

Türkiye hakkında AİHM'nin "kadının soyadı" konusunda verdiği ilk ihlal kararı, Ayşe Ünal Tekeli karardır. Karara ilişkin olayda Ünal Tekeli, iş çevresinde "Ünal" olarak tanınmasını, resmî belgelerde yalnızca Ünal soyadını kullanamamasını, Tekeli soyadını

hüküm olan Artikel 160'ın ikinci fıkrasında bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre nişanlılar nüfus memuruna yapacakları beyanla kadının ya da erkeğin soyadının evlilik soyadı olarak seçebilmektedirler. Aynı zamanda kızlık soyadının da evlilikte kullanılmaya devam edilmesi mümkündür. Böylece Art. 30/II hükmünde kızlık soyadının kullanımı için öngörülen "meşru sebep" şartı da kaldırılmıştır. Bkz. **Atasoy**, s. 138; **Çataloğlu/Peschke**, Seldağ Güneş, s. 404; **Kılıçoğlu**, s. 3914.

⁷² **Ergene**, s. 151-152.

⁷³ **Nomer**, s. 443.

⁷⁴ **Ergene**, s. 154.

kullanmak zorunda kalmasını⁷⁵ gerekçe olarak göstermiştir. Ünal Tekeli, Türk yasalarının soyadı kullanımına ilişkin erkeklere tanıdığı izni kadınlara tanımadığını, bunun neticesinde kadınların evlilikten sonra sadece bekarlık soyadlarını kullanabilmelerinin cinsiyete dayalı ayrımcılık olduğunu, bu durumun Sözleşme'nin 14. maddesiyle birlikte düşünüldüğünde 8. maddesini ihlal ettiğini belirtmiştir⁷⁶. Türkiye savunmasında, soyadının aile birliğinin sağlanmasında bir araç olduğu, aile birliğinin kamu düzeni konusu olduğundan bahisle bireylerin kamu düzenine geçtikleri anda özel yaşamlarından ayrıldıkları ve bu durumun cinsiyetler arası farklı muamele oluşturduğu kabul edilse de nesnel ve makul sebeplere dayanmasından ötürü ayrımcılık yasağı ilkesine aykırı olmadığını ve ayrıca 14.5.1997 yılında yapılan değişikliğin, evli kadınlara bekarlık soyadlarını kocalarının soyadları önünde kullanabilmesine olanak sağladığını belirtmiş ve doğum, evlilik ve ölüm kütüklerinde yapılacak bir sistem değişikliğinin büyük zorluklar çıkartacağını ileri sürmüştür⁷⁷. AİHM, başvuruda belirtilen iddialar ve Türkiye'nin savunması neticesinde, Avrupa Konseyine üye sözleşmeciler devletlerin aralarında, eşlerin aile adının seçiminde eşit durumda olmaları konusunda görüş birliğine varıldığını ve eşler başka türlü karar almış olsalar dahi kocanın soyadının çiftin soyadı olarak kullanılması hususundaki yasal zorunluluk ve bunun neticesinde kadının evlenmekle otomatik olarak kendi soyadını yitirdiği tek üye devletin Türkiye olduğunu belirtmiştir. Türk Hükümeti'nin aileye kocanın soyadının verilmesinin, aile birliğinin temsil edilmesi konusunda benimsenmiş bir gelenekten doğduğuna ilişkin çıkarımları karşısında mahkeme, aynı soyada sahip olmanın kesin bir faktör olmadığı düşüncesindedir. Ayrıca, Avrupa'daki diğer yasal sistemler tarafından benimsenen uygulamalarda da görüldüğü gibi evli bir çiftin ortak bir aile adını taşımadığı durumlarda da aile birliğinin korunabileceğini ifade etmiş ve cinsiyetler arası farklı muamelenin 8.

⁷⁵ **Ergene**, s. 153.

⁷⁶ **Atasoy**, s. 155.

⁷⁷ **Atasoy**, s. 155.

maddeye bağılı olarak 14. maddenin ihlaline sebep olduğuna hükmetmiştir⁷⁸.

Mahkeme'nin "Ünal Tekeli" kararında, aile birliğinin, erkeğin soyadının kabul edilmesiyle temsil edilebileceği gibi kadının soyadının ya da eşlerin beraber seçtikleri ortak bir soyadı ile de temsil edilebileceği belirtilmiştir. Evli kadının kocanın soyadını taşımasında (önüne kendi kızlık soyadlarını ekleyebilse de) nesnel ve makul bir neden bulunmadığı; kocanın soyadına dayalı aile adı sisteminden, evli çiftlerin kendi soyadlarını taşıyabilmelerini ya da ortak bir aile ismi seçmelerini kabul eden başka bir sisteme geçilmesinin doğum, evlilik ve ölüm kayıtlarının tutulması konusunda yaratacağı sorunların göz ardı edilmediğine hükümde yer verilmiştir. Ayrıca, bireylerin seçtikleri isme göre, saygınlık ve itibarla yaşamalarını sağlamak adına toplumun bir miktar sıkıntı çekmesinin makul olacağı belirtilmiştir⁷⁹.

AİHM'nin Türkiye hakkında, aynı gerekçelerle verdiği diğer ihlal kararlarına, "Leventoğlu Abdulkadiroğlu"⁸⁰, "Tuncer Güneş"⁸¹ ve "Tanbay Tüten"⁸² başvuruları örnek olarak verilebilir.

3.3. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İHLAL KARARLARI

Evli kadının soyadına ilişkin hüküm, AYM önüne ilk kez 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi döneminde, somut norm denetimi yoluyla gelmiştir. Başvuru sahibi, 4248 sayılı Kanun ile değiştirilen 153. maddenin, Anayasa'nın 12.⁸³ ve 17.⁸⁴ maddelerine aykırı

⁷⁸ **Yılmaz**, Merve, Evli Kadının Soyadı, TAAD, Yıl: 3, S. 10 (2012), s. 145.

⁷⁹ **Atasoy**, s. 156.

⁸⁰ Bkz. Leventoğlu Abdulkadiroğlu/Türkiye, 28.05.2013, Başvuru No: 7971/07.

⁸¹ Bkz. Tuncer Güneş/Türkiye, 03.10.2013, Başvuru No: 26268/08.

⁸² Bkz. Tanbay Tüten/Türkiye, 10.12.2013, Başvuru No: 38249/09.

⁸³ Madde şu şekildedir: "*Herkes, kişiliğine bağılı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve*

olduğunu iddia etmiş; AYM kamu yararı, kamu düzeni ve sosyal gerçeklerden kaynaklanan zorunluluklar nedeniyle oyçokluğu ile başvuruyu⁸⁵ reddetmiştir⁸⁶.

4721 sayılı TMK'nın kabul edilmesinden sonra, 743 sayılı Kanun'un 153. maddesinin değiştirilmeden aktarıldığı 187. Madde hükmü bir kez daha somut norm denetimi yoluyla AYM önüne gelmiş, başvuru sahibi itirazını, Anayasa'nın 2.⁸⁷, 10.⁸⁸, 12., 17., 41. ve

hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.”

⁸⁴ Madde şu şekildedir: “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. (...) (1) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”

⁸⁵ Bkz, AYM 29.09.1998, E. 1997/61, K. 1998/59. Yayımlandığı Yer: RG, 15.11.2002, S. 24937, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/8d95104c-3cad-4461-bae2-a1b1a3b59dc8?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, (ET: 13.1.2018).

⁸⁶ **Oruç**, s. 455-456.

⁸⁷ Madde şu şekildedir: “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”

⁸⁸ Madde şu şekildedir: “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. **(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 m.)** Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

90. maddelerine dayandırmıştır. Mahkeme, aile adının belirlenmesinde kanun koyucunun takdir hakkının bulunduğu, bu hakkı kullanırken kamu düzeni ve kamu yararını gözettiğini gerekçe göstererek oyçokluğu ile başvuruyu⁸⁹ reddetmiştir⁹⁰. Verilen karar şöyledir: “İtiraz konusu kural ile aile ismi olarak kullanılan soyadının kuşaktan kuşağa geçmesiyle, Türk toplumunun temeli olan aile birliği⁹¹ ve bütünlüğünün devamı sağlanmış olmaktadır. Soyadının kişilik haklarından olması, ona hiçbir müdahalede bulunulamayacağı anlamına gelmez. Yasa koyucunun soyadı kullanımına kamu yararı ve kamu düzeni gerekleri uyarınca Anayasa’ya uygun olmak koşuluyla müdahalede takdir hakkının bulunduğu açıktır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de soyadı kullanımı ile ilgili başvuruları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesinde yer alan “özel hayatın ve aile hayatının korunması” ilkesi kapsamında incelemiş ve kararlarında, nüfusun eksiksiz ve doğru olarak kaydedilmesi⁹², aile adlarının istikrarına verilen önem, kişisel kimlik saptaması veya belli bir ismi taşıyanların belli bir aile ile bağlantılarının kurulabilmesi gibi kamu yararının gerekleri uyarınca, soyadı değiştirme imkânına yasal sınırlamalar getirilebileceği; ulusal yasa koyucunun bu sınırlamaları da kendi devletiyle ilgili tarihi ve siyasal yapısına bağlı kalarak seçmesinde takdir hakkının

⁸⁹ Bkz. AYM - Genel Kurul, 10.3.2011, E. 2009/85, K. 2011/49.

⁹⁰ **Oruç**, s. 456.

⁹¹ AYM - Genel Kurul, 10.3.2011, “Ülkemizde soyadı kullanımı 1934’den beri zorunludur. Dolayısıyla, soyadı kullanımı Türk toplumunun yüzyıllardır sürdüğü bir gelenek olmadığından kadının evlendiğinde evlilik öncesi soyadını kullanmasının aile birliğine zarar verdiği iddiası kendi içinde çelişkili olmaktadır. Zira böyle bir iddiadan, Soyadı Kanunu’ndan önce Türk toplumunda aile birliğinin zayıf olduğu sonucu kaçınılmaz olarak çıkmaktadır.” (Üyelerden Engin Yıldırım’ın karşı oy yazısından).

⁹² “Diğer taraftan, kararda ileri sürülen, nüfus kayıtlarının düzenli tutulması ve resmi belgelerde karışıklığın önlenmesine ilişkin gerekçenin de kabul edilebilir bir yönü bulunmamaktadır. Zira 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 46. ve 47. maddelerinde herkese bir TC kimlik numarasının verileceği ve bu numaranın her türlü işlem ve kayıtta esas alınacağı belirtildiğinden, resmi işlem ve kayıtlarda ad ve soyadı benzerliğinden kaynaklanan yanlışlık ve karışıklıkların önüne geçilmiş olacaktır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin bu kararının isabetli olduğunu söylemek oldukça güçtür.” Bkz. **Atasoy**, s. 162.

bulduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda, yasa koyucunun aile soyadı konusundaki takdir hakkını, aile birliği ve bütünlüğünün korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesi başta olmak üzere, kamu yararı ve kamu düzeninin gerektirdiği kimi zorunluluklar nedeniyle, eşlerden birisine öncelik tanıyacak biçimde kullanmasının hukuk devletine aykırı bir yönü bulunmamaktadır. Kaldı ki itiraz konusu kuralda kadının başvurusu durumunda önceki soyadını kocasının soyadının önüne ekleyerek kullanabileceği belirtilerek, kişilik hakkı ile kamu yararı arasında adil bir dengenin kurulması da sağlanmıştır. Kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayırımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savı da yerinde değildir. Durum ve konularındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Belirtilen gerekçelerle yasa koyucunun takdir yetkisi kapsamında aile soyadı olarak kocanın soyadına öncelik vermesi eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır. Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kural Anayasa'nın 2., 10., 12., 17. ve 41.⁹³ maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.”.

AYM'e bireysel başvuru yolunun 2010 yılında kabul edilmesiyle, evli kadının soyadına ilişkin TMK m.187 hükmü bu kez bireysel başvuru ile mahkeme önüne getirilmiştir⁹⁴. Önceki görüşünü terk eden mahkeme, başvuranın Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınmış olan “manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı” TMK m. 187 ile ihlal edildiğinden bahisle, AİHM'nin ihlal kararlarını göz önünde bulundurarak, oybirliği ile karar vermiştir⁹⁵.

AYM'in içtihat değiştirdiği bu karar, başvuranın ihlal edildiğini iddia ettiği maddelerin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Bu bakımdan m. 17 üzerinde değerlendirme yapan AYM, m. 17/1'deki kişilerin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının, AİHS'nin 8. maddesinde özel yaşama saygı

⁹³ Madde şu şekildedir: “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.”

⁹⁴ Bkz. AYM – Birinci Bölüm, 19.12.2013, 2013/2187.

⁹⁵ **Oruç**, s. 456.

hakkı kapsamında güvence altına alınan fiziksel ve zihinsel bütünlük hakkı ile bireyin kendisini gerçekleştirme ve kendisine ilişkin kararlar alabilme hakkına karşılık geldiğini ve bireyin yaşamıyla özdeşleşen, kişiliğinin ayrılmaz bir unsuru haline gelen, birey olarak kimliğinin belirlenmesinde önemli bir unsur ve vazgeçilmez, devredilmez, kişiye sıkı surette bağlı bir kişilik hakkı olan soyadının⁹⁶, kişinin manevi varlığı kapsamında olduğunu belirtmiştir⁹⁷. Başvuru sahibinin yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanmasına yetkili idari ve yargısal merciler tarafından izin verilmemesi şeklindeki uygulamanın, kişinin kimliğinin belirlenmesinde önemli unsurlardan olan soyadının vazgeçilemez, devredilemez ve kişiye sıkı surette bağlı olma niteliklerinin kadının soyadı bakımından geçerliliğini etkilemesi hükümde belirtilmiştir. Bu uygulamanın Anayasa'nın m. 17'de tanımlanan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkına yönelik bir müdahale oluşturduğuna hükmedilmiştir⁹⁸. Anayasa m. 17'de, manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı açısından herhangi bir sınırlama nedeninin öngörülmemesinin, bu hakkın hiçbir şekilde sınırlandırılmayan, mutlak hak niteliğinde olduğu anlamına gelmeyeceğinin, özel sınırlama nedeni öngörülmemiş olan hakların da hakkın doğasından kaynaklanan bazı sınırları bulduğunun, ayrıca hakkı düzenleyen maddede herhangi bir sınırlama nedenine yer verilmemiş olsa da, Anayasanın diğer maddelerinde yer alan kurallara dayanarak bu hakların sınırlandırılmasının mümkün olabileceği, bu noktada Anayasa'nın 13. Maddesinde⁹⁹ yer alan güvence ölçütlerine dayanılabileceği ifade edilmiştir¹⁰⁰.

⁹⁶ **Moroğlu**, Nazan, Kadının Kimlik Sorunu "Kadının Soyadı" (Kadının Kimlik Sorunu), TBB Dergisi, S. 99 (2012), s. 246; **Kılıçoğlu**, Ahmet M., Düünden Bugüne Türk Medeni Kanununda Kadın, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1, 2020 s. 3910.

⁹⁷ AYM, 19.12.2013, 30. Paragraf.

⁹⁸ AYM, 19.12.2013, 32. Paragraf.

⁹⁹ Madde şu şekildedir: "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar,

AYM kararları bakımından önemli diğer bir madde, Anayasa'nın 90/5. maddesidir.¹⁰¹ Mahkeme, bu maddeye ilişkin olarak, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşma ile bir kanun hükmünün çatışması halinde, uluslararası antlaşma hükmünün öncelikle uygulanması gerektiğine ve başta yargı mercileri olmak üzere, birbiriyle çatışan temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası antlaşma hükmü ile bir kanun hükmünü önlerindeki olaya uygulamak durumunda olan uygulayıcıların, kanunu göz ardı ederek uluslararası antlaşmayı uygulama yükümlülüklerinin olduğunu belirtmiştir¹⁰².

Kadının soyadı konusunda "eşitlik" ilkesinin AYM tarafından yapılan tanımı önemlidir. Eşitlik ilkesi; "Anayasa'nın 10. maddesinde, yer verilen eşitlik ilkesi hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin kanunlar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, haklı bir nedene dayanmayan ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak kanun karşısında eşitliğin ihlali yasaklanmıştır. Kanun önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez. Başka bir anlatımla, kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında, kanunlara konulan kurallarla değişik uygulamalar

Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

¹⁰⁰ AYM, 19.12.2013, 33. Paragraf.

¹⁰¹ Madde şu şekildedir: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."

¹⁰² AYM, 19.12.2013, 41. Paragraf.

yapılamaz. Kanunlar, eşitlik ilkesine uygun bir şekilde, aynı veya benzer durumda bulunanlar için haklarda ve ödevlerde, yararlarında ve yükümlülüklerde, yetkilerde ve sorumluluklarda, fırsatlarda ve hizmetlerde eşit davranılmasını sağlayacak kurallar içermelidir.” şeklinde tanımlanmıştır¹⁰³.

AYM daha sonra 2014¹⁰⁴ ve 2015¹⁰⁵ yıllarında yapılan başvurularda da benzer şekilde hükümler kurmuş, TMK m. 187'nin Anayasa'nın 17. maddesini ihlal ettiğini belirtmiş ve bu içtihadını kökleştirmiştir¹⁰⁶.

3.4. YARGITAY'IN İÇTİHAT DEĞİŞİKLİĞİ

Yargıtay, evli kadının yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanmasına izin verilmesi davalarını, 2014 yılına kadar, TMK m. 187'nin emredici hüküm olduğunu belirterek reddetmiştir¹⁰⁷. Yargıtay, yasa hükümlerinin yürürlükte bulunduğu sürece mahkemenin yasal düzenlemeye aykırı hüküm tesis edemeyeceğini, Anayasa'nın 90. maddesindeki milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınacağına ilişkin düzenlemenin¹⁰⁸, “temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hüküm içermesi” hali için geçerli olduğu fakat Türkiye'nin taraf

¹⁰³ Atasoy, s. 158.

¹⁰⁴ Bkz. AYM - Birinci Bölüm, 6.3.2014, 2013/4439.

¹⁰⁵ Bkz. AYM - İkinci Bölüm, 16.4.2015, 2014/5836.

¹⁰⁶ Oruç, s. 456.

¹⁰⁷ Oruç, s. 457.

¹⁰⁸ “Esasen, TMK'nın 187. maddesinin geniş yorumlanması halinde 90. maddeyi uygulamaya gerek kalmadan sorun aşılabilir niteliktedir. Ancak mahkemelerce bu yol bugüne değin benimsenmemiştir. O halde bu yolu benimsemeyen yargıç hiç değilse, Anayasa'nın 90. madde hükmünü dikkate almalıdır.” şeklindeki görüş için bkz. **Tacir**, Hamide, Evli Kadının Kendi Soyadını Kullanması Konusunda Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımınının Temel Hak ve Özgürlükler Bakımından Değerlendirilmesi, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1, 2017, s. 64.

olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin AİHS ile temel hak ve özgürlükleri düzenleyen diğer sözleşme metinlerinde, evli kadının “evlenmeden önceki soyadını taşıyabileceğine” ilişkin açık hükmün bulunmadığını belirtmiştir. AİHM’nin “Tekeli-Türkiye” kararında kişinin soyadını özel hayatın kapsamında kabul ettiği, TMK’nın 187. maddesindeki düzenlemenin “evli kadına kocasının soyadını taşımayı dayattığını, bunun da soyadını seçme ve evlenmeden önceki soyadını taşıyabilme hakkını ortadan kaldırdığını”, yasal düzenlemenin Sözleşme’nin 8. maddesinde düzenlenen “özel hayata” müdahale oluşturduğunu kabul ederek ihlal kararı vermesi karşısında, ihlale yol açan hususun, ulusal mahkemelerin uygulaması veya yasa hükmünü yorum şekli olmayıp, yasal düzenlemenin bizatihi kendisi olduğu ve bu düzenlemenin değiştirilmediği sürece mahkemelerin yasaya uygun karar vermekle yükümlü olduğu sebeplerine dayanmıştır¹⁰⁹.

Bununla beraber, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi (HD)’nin 28.4.2015 tarihli ve E.2014/20471 K.2015/8704 sayılı kararı, Yargıtay’ın içtihat değişikliğine gitmeden verdiği bir ihlal kararı olması sebebiyle önemlidir. Bu kararda, TMK m. 187’nin evli kadının evlilik öncesi soyadını tek başına kullanmasına engel olduğu, kişinin meslekî ve sosyal yaşamında tanınabilmesi sebepleriyle evlendikten sonra da bekarlık soyadını kullanmakta hukuki yararının olduğu, evli kadının evlendikten sonra da evlilik öncesi soyadını kullanma hakkının Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle korunduğu; bu nedenle evli kadının kocasının soyadı yerine evlilik öncesi soyadını tek başına kullanabileceği belirtilmiştir¹¹⁰. Bu karardan sonraki bir zamanda, Ankara 11. Aile Mahkemesi, evli kadının münhasıran bekarlık soyadını kullanma talebiyle açtığı

¹⁰⁹ Bkz. Yargıtay, 2. HD, 18.6.2012, E. 2011/7737, K. 2012/16695. Yargıtay, 2. HD, 21.2.2013, E. 2012/2319, K. 2013/4523. Yargıtay, 2.HD, 12.11.2013, E. 2013/6920, K. 2013/26077.

¹¹⁰ **Birinci Uzun**, Tuba, Aile Soyadı Çıkmazı, Anayasa Mahkemesi’nin Çocuğun Soyadının Velâyeti Kendisine Bırakılan Annesi Tarafından Değiştirilmesi Hakkındaki 25 Haziran 2015 Tarihli ve 2013/3434 Başvuru Sayılı Kararının İncelenmesi, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 74, S. 4 (2016), s. 117.

davayı 12.05.2011 gün ve 2011/59 E. 2011/656 K. sayılı kararıyla kabul etmiş, davalılardan nüfus müdürlüğünün kararı temyiz etmesi üzerine Yargıtay 2. HD, önceki içtihatlarında dayandığı sebeplerle kararı bozmuştur. 11. Aile Mahkemesi'nin kararında direnmesi sonucu uyuşmazlık HGK'nın önüne gelmiştir. HGK kararında¹¹¹, AİHM ve AYM'in bireysel başvuru sonucunda verdiği kararlara atıf yapmış, bekarlık soyadını kullanabilme hakkının AİHS'nin 8. ve 17. maddeleri kapsamında bir insan hakkı olduğunu, cinsiyete dayalı olarak ayrıma tabi tutulmaksızın erkek ve kadın arasında eşit şekilde uygulanması gerektiğini ve bekarlık soyadını kullanmak için haklı bir sebebin bulunmasına gerek olmadığını¹¹² ifade ederek direnme kararını oy çokluğuyla onamıştır¹¹³.

Aile soyadı olarak kocanın soyadına öncelik verilmesinin kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında olduğu ve TMK m. 187 hükmünün eşitlik ilkesine aykırı olmadığı görüşü, zaman içinde yerini TMK m. 187'nin evli kadının kocasının soyadı yerine evlilik öncesi soyadını tek başına kullanmasını engellediği ve bunun bir insan hakkı ihlali olduğu görüşüne bırakmıştır.

HGK'nın içtihat değişikliği, 2. HD'nin görüşünü etkilemiş ve Daire, evli kadının münhasıran bekarlık soyadını kullanma taleplerini kabul etmeye başlayarak bu konuda içtihat birliği sağlamıştır. Ancak, bütün kararlarını oybirliği ile vermemekte, bazı kararlarında karşı oy yazıları bulunmaktadır¹¹⁴.

¹¹¹ Yarg. HGK, 30.09.2015, E. 2014/2-889, K. 2015/2011. Bkz. **Tarman**, Zeynep Derya, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)'daki Boşluk: Ada Uygulanacak Hukuk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 66, S: 2, 2017, s. 486-487; **Erkan**, Vehbi Umut, Türk Medeni Kanunu'nda Evlilik Birliği İçerisinde Kadının Ekonomik ve Sosyal Hakları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C: 30, S: 134, 2018, s. 438-439.

¹¹² **Birinci Uzun**, s.116.

¹¹³ **Oruç**, s. 457.

¹¹⁴ **Oruç**, s. 457-458.

4. EVLİ KADININ MÜNHASIRAN BEKARLIK SOYADINI KULLANMASINA İZİN VERİLMESİ DAVASI

4.1. GENEL OLARAK

Türk hukukunda TMK.187'nin emredici nitelikte olması nedeniyle kural olarak evli kadına münhasıran bekarlık soyadını kullanma konusunda izin verilmemekte, ancak yukarıda incelendiği üzere yargı mercilerince verilen kararlarda, evli kadına bu konuda izin verildiği görülmektedir. Bu durumun Anayasa'nın 7. maddesine aykırı olması ve AYM'in TMK m. 187 hükmü için iptal kararı vermemiş bulunması durumları birlikte değerlendirildiğinde, öğretide evli kadına verilen münhasıran bekarlık soyadını kullanma izninin, kuvvetler ayrılığını zedelediği ve evli kadına soyadı konusunda verilmiş bulunan özgürlüğün bu duruma haklı bir gerekçe oluşturmayacağı yönünde görüşler bulunmaktadır¹¹⁵.

Münhasıran bekarlık soyadını kullanmak isteyen evli kadın dava açmak zorundadır. Bu davada, HGK kararı gereği, evli kadının haklı bir gerekçe göstermesi gerekli değildir.

4.2. TARAFLAR

4.2.1. DAVACI

Davacı, eşinin soyadı önünde bekarlık soyadını kullanan evli kadındır. TMK m. 170¹¹⁶ gereğince hakimin ayrılığa hükmettiği durumlarda da evlilik birliğinin devam etmesi nedeniyle kadının bu davayı açmakta hukuki yararının olduğu açıktır¹¹⁷.

¹¹⁵ Oruç, s. 459.

¹¹⁶ Madde şu şekildedir: “Boşanma sebebi ispatlanmış olursa, hakim boşanmaya veya ayrılığa karar verir. Dava yalnız ayrılığa ilişkinse, boşanmaya karar verilemez. Dava boşanmaya ilişkinse, ancak ortak hayatın yeniden kurulması olasılığı bulunduğu takdirde ayrılığa karar verilebilir.”

¹¹⁷ Oruç, s. 460.

Yalnızca kocasının soyadını kullanan kadın, nüfus idaresine başvurarak TMK m.187 gereğince kocasının soyadı önünde kendi soyadını kullanmayı talep edecek ve daha sonra yargı yoluna başvuracaktır. Münhasıran bekarlık soyadını kullanma hakkına giden yolun uzatılması sebebiyle, bu hakkı talep eden kadının bahsedilen davayı açabileceğinin kabulü gerekir¹¹⁸.

Bu davada kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hakkın kullanılması nedeniyle, davacının ayırt etme gücüne sahip olması yeterlidir. Dava vekil aracılığı ile takip ediliyorsa, vekaletnamede davanın açılması konusunda açık bir yetki devrinin bulunması gerekmektedir. Bu konuda Yargıtay; “Ad ve soyadı değişikliği, şahsa bağlı hakkın kullanımını niteliğinde olup, vekâletnamede vekile bu hususta açık yetki verilmiş olmasını gerektirir (HMK. m.74) Dosyadaki vekâletname, genel dava vekâletnamesi olup, kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanımına ilişkin özel yetkiyi taşımamaktadır. Bu bakımdan, davacı vekilinden, özel yetki taşıyan vekâletnamesinin istenmesi, bu hususta vekâletnameyi ibraz etmesi için uygun süre verilmesi, bu süre içinde vekâletname verilmez ise, kararın davacı asıla tebliği ve bu ikinci halde onun yönünden temyiz müddetinin beklenmesinden sonra gönderilmek üzere dosyanın mahalli mahkemesine iadesine, oybirliğiyle karar verildi.” şeklinde karar vermiştir.¹¹⁹.

4.2.2. DAVALILAR

Münhasıran bekarlık soyadının kullanılmasına izin verilmesi davasının davalıları, nüfus müdürlüğü ve kocadır. Husumetin talepte bulunan davacının yerleşim yerinin bulunduğu ilçedeki nüfus müdürlüğüne yöneltilmesi gerekmektedir¹²⁰. Kocanın davalı olması,

¹¹⁸ Oruç, s. 461.

¹¹⁹ Oruç, s. 461.

¹²⁰ NHK m. 36/1: “Mahkeme kararı ile yapılan kayıt düzeltmelerinde aşağıdaki usüllere uyulur: a) Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmî dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcıları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır. Kayıt düzeltme davaları (..) (1) nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır.(1) b) Haklı sebeplerin

daha sonra TMK m.27/5 uyarınca, bu dava sonucunda verilen karara itiraz etmesini engellemesi bakımından önemlidir¹²¹.

4.3. YETKİLİ VE GÖREVLİ MAHKEME

Yetkili mahkeme Nüfus Hizmetleri Kanunu¹²² (NHK) m. 36/1 uyarınca, münhasıran bekarlık soyadını kullanmak isteyen davacının yerleşim yeridir¹²³.

Bu davada görevli mahkeme, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m. 4 uyarınca aile mahkemesidir¹²⁴. Aile mahkemesi kurulmayan yerlerde bu davaya, asliye hukuk mahkemeleri aile mahkemesi sıfatıyla

bulunması hâlinde aynı konuya ilişkin düzeltme yapılması hâkimden istenebilir. Ad değişikliği hâlinde, nüfus müdürlüğü bu kişinin çocuklarının baba veya ana adına ilişkin kaydı, soyadı değişikliğinde ise eşin ve ergin olmayan çocukların soyadını da düzeltir. c) Tespit davaları, kaydın iptali veya düzeltilmesi için açılacak davalara karine teşkil eder.”

¹²¹ Oruç, s. 461-462.

¹²² NHK ek m. 3'e göre; “Yazılı talepte bulunmak kaydıyla;

a) Boşandığı eşinin soyadını kullanmasına izin verilen kadının evlenmeden önceki soyadını,

b) Eşinin soyadı ile birlikte önceki soyadını taşıyan kadının sadece eşinin soyadını,

kullanmak istemesi hâlinde, nüfus müdürlüğünce gerekli işlem yapılır.”

NHK ek m. 3 ile Türk hukukunda, kocasının soyadı ile birlikte önceki soyadını kullanan kadına sonradan sadece kocasının soyadını kullanabilmek ve boşandığı eşinin soyadı kullanma izni olmasına rağmen sonradan karar değiştirmesi halinde evlilik öncesindeki soyadını kullanabilmek konularında mahkeme kararı gerekmeksizin talebini nüfus müdürlüğüne yapabilmesi imkanı getirilmiştir. Ayrıca bkz. **Demirbaş, Ali**, Nüfus Hizmetleri Kanununda Yapılan Son Değişiklikler, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 14, S: 179, 2019, s. 1438-1439.

¹²³ Oruç, s. 462.

¹²⁴ Oruç, s. 462.

bakmaktadır. Yargıtay bu konu hakkında¹²⁵; “Görev, kamu düzenine ilişkindir. Mahkemece yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerekir. 4787 sayılı Aile mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanununun, 5133 sayılı Kanunla değişik 4.maddesi; 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun ikinci kitabından üçüncü kısım hariç olmak üzere (TMK m.118-395) kaynaklanan bütün davaların, aile mahkemeleri kurulan yerlerde bu mahkemelerce bakılacağını; aynı Yasanın 2. maddesi de, aile mahkemesi kurulmayan yerlerde bu kanun kapsamına giren dava ve işlerin asliye hukuk mahkemelerinde bakılacağını hükme bağlanmıştır. Şu halde Aile Mahkemesi kurulmayan yerlerde Hakimler ve Savcılar Kurulunca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemelerinde davanın Aile Mahkemesi sıfatı ile görülüp karara bağlanması gerekir (HGK 16.11.2005 tarih ve 2/673-617 sayılı kararı).” şeklinde hüküm kurmuştur.

4.4. KARARIN HUKUKİ SONUCU

Kararın hukuki sonucu, evli kadının münhasıran bekarlık soyadını kullanabilmesidir. Kararın kesinleşmesi ile bu durum, TMK m. 27 gereği nüfus siciline kayıt ve ilan olunur. Dava sonucu verilen karar, evli kadının kişisel durumu ile çocukların soyadına etki etmeyecek ve davacının nüfus kütüğünü değiştirmeyecektir¹²⁶.

Evli kadının münhasıran bekarlık soyadını kullanabilme hakkını elde etmesi, kendisini, soyadı değişikliğinden zarar gören kişilerin açacağı davadan kurtarmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, davacının elde ettiği hak, tam anlamıyla korunmamaktadır. Soyadı değişikliğinden zarar gören kişi TMK m. 27/4 uyarınca 1 yıl içerisinde, değişikliğe karar veren mahkemede bu karara itiraz edebilecektir. Hakim, soyadı değişikliğine itiraz eden kişinin bundan zarar görüp görmediğini TMK m.4 uyarınca takdir edecek ve itirazı haklı görürse, soyadı değişen evli kadın, tekrar kocasının soyadını alacaktır¹²⁷.

¹²⁵ Bkz. Yargıtay, 2.HD, 19.6.2017, E. 2016/16805, K. 2017/7638.

¹²⁶ Oruç, s. 463.

¹²⁷ Oruç, s. 463.

NHK m.37/2¹²⁸ uyarınca, nüfus müdürlüğünün yasal hasım olması ve diğer davalı kocanın davanın açılmasına sebebiyet vermemesi nedenleriyle her iki davalı da vekalet ücretinden muaf tutulmalıdır. Dolayısıyla, yargılama giderlerine davacı evli kadın katlanacak ve evli kadının bir vekil aracılığıyla temsil edildiği durumlarda, aynı gerekçelerle davacı vekili lehine vekâlet ücreti de takdir edilmeyecektir¹²⁹.

SONUÇ

Kadının soyadı konusunda karşılaştırmalı hukukta yer alan hükümler, uluslararası hukukta alınan kararlar, yapılan antlaşmalar ve bunlarla birlikte Türkiye'nin konumu değerlendirildiğinde; TMK m.187 hükmünün "eşitlik" ve "ayrımcılık yasağı" ilkelerini tam olarak karşılayamadığı görülmektedir. Yalnızca bekarlık soyadını kullanmak isteyen evli kadınların başvuruları neticesinde öncelikle AİHM, sonrasında ise AİHM'nin içtihatlarından etkilenerek içtihat değiştiren AYM, Yargıtay ve hatta bugün için ilk derece adli yargı mercilerinin verdikleri ihlal kararları, bu durumu destekler niteliktedir.

AYM, Yargıtay ve ilk derece adli yargı yerlerinde verilen ihlal kararları, kadın-erkek eşitliğini sağlama noktasında istenen sonuca ulaşılmasını sağlamaktadır. verilen kararlar Anayasa m.90/5 uyarınca yerindedir. Ancak, TMK m. 187'nin emredici nitelikte olduğu, Anayasa'nın bu madde hakkında henüz bir iptal kararı vermediği, yasa koyucu tarafından soyadı konusundaki eşitliğin tam anlamıyla sağlanması amacıyla kanun değişikliği yapılmadığı gerçeklerini değiştirmemektedir.

Soyadının kullanımı konusunda kadın-erkek eşitliğini hayata geçirmek ve ayrımcılık yasağı ilkesine aykırı uygulamaların kaldırılması noktasında; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin

¹²⁸ Madde şu şekildedir: "Genel Müdürlük ve nüfus müdürlükleri kanunî harç ve her türlü mahkeme masraflarından muaftır."

¹²⁹ **Oruç**, s. 462.

medeni hukukta eşlerin eşitliğine dair 37 sayılı Tavsiye kararının 11/6. bendinde örnek olarak sayılan, karşılaştırmalı hukukta yer alan, Türkiye'nin imzaladığı birtakım uluslararası sözleşme metinlerinde belirtilen aile soyadına ilişkin sistemlerin değerlendirilmesi, yapılan değerlendirmeler sonucunda ulusal hukukumuzla da uyumlu olan ve yalnızca eşler arasında soyadı kullanımının eşit hale getirilmesi değil, aile adının belirlenmesi ve hatta çocukların soyadı konusunun da değerlendirilerek düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

Doktrin ve kamuoyunda kadının soyadı hakkında verilen yargı kararları benimsenmiş olmakla birlikte, günümüz hukukunda kadınların soyadı konusunda yaşanan olumsuz durumlar varlığını devam ettirmektedir. Evli kadının soyadına ilişkin TMK m. 187 hükmünün yürürlükte olması nedeniyle, kadının münhasıran bekarlık soyadını kullanması konulu talepler idari makamlarca reddedilmektedir. Evli kadının münhasıran bekarlık soyadını kullanması, bu konuda açılacak bir dava ile talep edilebilmektedir. TMK m. 187 hükmü karşısında değişen görüş ve uygulamalar doğrultusunda, yargı mercilerince kadınların soyadı konusundaki talepleri olumlu yönde karşılık bulmaktadır. Ancak, söz konusu taleplerin dava yolu ile sunulması yerine TMK m. 187 hükmünde yapılacak bir değişiklik hem usul ekonomisine katkıda bulunacak, hem de uygulamadaki farklılıkların giderilmesine yardımcı olabilecektir.

KAYNAKLAR

Akıntürk, Turgut/ **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış, İkinci Cilt, Beta Yayınları, Yenilenmiş 15. Bası, İstanbul, 2013.

Akipek, Jale G./ **Akıntürk**, Turgut/ **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanunu ve Yeni Yasal Düzenlemelere Uyarlanmış, Birinci Cilt, Beta Yayınlar, Yenilenmiş 8. Baskı, İstanbul, 2011.

Atak, Songül, Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nun Çalışmalarına Genel Bir Bakış, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 149-150 (2017), s. 51-69.

Atasoy, Hakan, Evli Kadının Soyadı Sorunu "Anayasal" Mı? "Bireysel" Mi?, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 5 (2015), s. 131-170.

Ayan, Serkan, Anayasa Mahkemesi Kararları ve Çocuklar ile Kadının Soyadına İlişkin Değişiklik Tasarısı Taslağı Işığında Soyadının İlk Kez Edinilmesi, Kendiliğinden Değişmesi ve Değiştirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 4 (2012), s. 19-90.

Aybay, Rona, İnsan Hakları Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015.

Bilge, Necip, Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, Turhan Kitabevi Yayınları, 30. Bası, Ankara, 2012.

Birinci Uzun, Tuba, Aile Soyadı Çıkmazı, Anayasa Mahkemesi'nin Çocuğun Soyadının Velâyeti Kendisine Bırakılan Annesi Tarafından Değiştirilmesi Hakkındaki 25 Haziran 2015 Tarihli ve 2013/3434 Başvuru Sayılı Kararının İncelenmesi, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 74, S. 4 (2016), s. 97-137.

Çalık, Tacettin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1 (2016), s. 69-120.

Çataloğlu, Burcu Bahar/ **Peschke**, Seldağ Güneş, 30.09.2015 Tarihli HGK Kararı ve Sonrası Evli Kadının Soyadına İlişkin Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 69, S: 2 (2020), s. 399-417.

Çelebi, zgn, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadının Soyadı ve Soyadının Çocuğa Aktarımı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 18, S: 2 (2019), s. 537-614.

Demirbaş, Ali, Nüfus Hizmetleri Kanununda Yapılan Son Değişiklikler, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 14, S: 179 (2019), s. 1435-1461.

Doğan, Büşra, Çocuğun Soyadı Meselesine Dair Verilen Güncel Yargı Kararları zerine Bir İnceleme, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1 (2020), s. 1043-1085.

Ergene, Deniz, İnsan Hakları Hukukundaki Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kadının ve Çocuğun Soyadı Meselesi ve Medeni Kanun'da Değişiklik nerisi, MHB, Yıl: 31, S. 2 (2011), s. 123-176.

Erkan, Vehbi Umut, Türk Medeni Kanunu'nda Evlilik Birliği İçerisinde Kadının Ekonomik ve Sosyal Hakları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C: 30, S: 134, 2018, s. 431-450.

Kılıçoğlu Yılmaz, Kumru, Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu, Ankara Barosu Dergisi, S. 4 (2014), s. 579-592.

Kılıçoğlu, Ahmet M., Dünden Bugüne Türk Medeni Kanununda Kadın, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1 (2020), s. 3899-3923.

Moroğlu, Nazan, Kadının Kimlik Sorunu "Kadının Soyadı" (Kadının Kimlik Sorunu), TBB Dergisi, S. 99 (2012), s. 245-268.

Moroğlu, Nazan, Medeni Kanun'a Göre Kadının Soyadı ve Bir neri, s. 14, [http:// www.tukd.org.tr/dosya/kadinin_soyadi.doc](http://www.tukd.org.tr/dosya/kadinin_soyadi.doc), ET: 28.12.2017.

Mortaş, Süleyman, Evlenen Kadın İle Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde "Kocanın Soyadı" Parametresi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2 (2016), s. 311-369.

Nişancı, Dilaver, Kadına Karşı Ayrımcılık Fiillerinde Bireysel Başvuru Yolunda İki Farklı Sistem: CEDAW ve AIHS, Fasikül Hukuk Dergisi, S. 64 (2015), s. 11-20.

Nomer, Haluk N., Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde ve Türkiye'de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl: 22, S. 2 (2002), s. 421-450.

Oruç, Murat, Evli Kadının Münhasıran Bekarlık Soyadını Kullanabilmesi, TAAD, Yıl:7, S. 27(2016), s. 451-465.

Özbudak, Coşkun, Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı, Terazi Hukuk Dergisi, S. 100 (2014), s. 176-181.

Parlak Börü, Şafak, Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu, TBB Dergisi, Yıl: 30, Özel Sayı (2017), s. 43-63.

Remzi, Mehmet/ **Aydın**, Sezer/ **Ispartalı**, Murat, Medeni Hukuk, İkinci Sayfa Yayınları, Yenilenmiş 2. Bası, İstanbul, 2012.

Sağır, Meral, Kadının Soyadı, Bursa Barosu Dergisi, C: 29, S: 76 (2005), s. 5-6.

Tacir, Hamide, Evli Kadının Kendi Soyadını Kullanması Konusunda Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımının Temel Hak ve Özgürlükler Bakımından Değerlendirilmesi, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1 (2017), s. 49-70.

Tarman, Zeynep Derya, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)'daki Boşluk: Ada Uygulanacak Hukuk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 66, S: 2 (2017), s. 461-490.

Uluğ, Özden Melis, "Soyadım kimliğimdir, evlenince kaybolmamalıdır.": Hegemonik erkeklik ile Medeni Kanunu'nun 187. maddesi arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış, Fe Dergi 7, no 2 (2015), 48-58.

Yılmaz, Merve, Evli Kadının Soyadı, TAAD, Yıl: 3, S. 10 (2012), s. 129-151.

Yüksel, Sera Reyhani, Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2 (2014), s. 175-200.